

ARCHEOLOGIE

Po „barokní odbočce“ v podobě textů Martina Horyny (*Sbírka barokních hudebních tisků z českokrumlovského kláštera*) a Stanislava Bohadla (*A. R. P. M. Bernardus Artophaeus (1651-1721) a Český Krumlov*) se Daniela Rywíková podrobně věnuje ikonografickému rozboru titulního folia (1r) *Liber depictus* s celostránkovým zobrazením tzv. Apokalyptické ženy s křídly. Podle autorky představuje tato jedinečná iluminace „polysémantické vyobrazení reflektující řadu aspektů a vzájemných vazeb mezi dobou teologií, mystikou, zbožností, křesťanskou etikou a v neposlední řadě monastickým viděním světa“.

V širším kontextu jsou Pavolem Černým představeny pozdně gotické iluminované rukopisy františkánských konventů v olomouckých sbírkách. Přestože se jedná o velmi zajímavé památky, postrádáme zde jakoukoli užší vazbu ke klášterům v Českém Krumlově. Po ikonografickém rozboru stěžejních iluminací se Černý snaží výše uvedenou skupinu rukopisů tematicky rozčlenit a klade si otázku, zda může jejich nekonvenční ikonografie odrážet specifika observantské spirituality. Bez spojitosti s českokrumlovskými konventy je i poslední mediivistický příspěvek *Minoritská spiritualita v reflexi Tomáše ze Štítického a její vliv na náboženské vzdělávání laiků a počátky vernakulární literatury v českém reformním hnutí* (Jana Grollová). Závěrečná stať od Dany Jakšičové pojednává o působení školských sester v Českém Krumlově v letech 1864 až 1945.

Škoda, že v jinak graficky standardně upravené publikaci nebyl lépe využit prostor pro úvodní fotografie na začátku jednotlivých studií, jejichž intenzita je záměrně potlačena, a ani jejich výběr není vždy ideální. Sborník o českokrumlovském sdruženém klášteřu minoritů a klarisek je důstojnou mezioborovou bilancí dosavadního stavu poznání i recentních objevů. Další překvapení nás bezesporu čekají po provedení komplexního vyhodnocení všech výzkumů provedených během revitalizace.

MARTINA KUDLÍKOVÁ

Marek HLADÍK, *Hospodárske zázemie Mikulčíc. Sídlná štruktúra na strednom toku rieky Morava v 9. – 1. polovici 13. storočia*, Archeologický ústav AV ČR Brno, Brno 2014

352 s., ISBN 978-80-86023-44-1

Sami archeologové již dlouho upozorňují na fakt, že poznání raného středověku na území českých zemí kulhá: na straně jedné stojí poměrně intenzivní, byť ne vždy vyvážená pozornost věnovaná několika málo centrálním lokalitám, na straně druhé takřka absentuje výzkum venkovského osídlení, a tedy i zázemí oněch center. Neradostná situace se však začíná pozvolna měnit a dokladem tohoto trendu je mimo jiné publikovaná disertace Marka Hladíka, dlouholetého pracovníka mikulčické pobočky Archeologického ústavu AV ČR Brno.

Kniha je sympatická nejenom svým tématem (zázemí Mikulčic v 9.–10. století), ale i snahou o teoretické ukotvení použitých metod a získaných výsledků, stejně jako masivním využitím počítačové podpory – bez ní by nebylo reálně možné zpracovat obrovská kvanta dat, jež každý archeologický výzkum přináší. Ukazuje také, nakolik práce E. Neústupného a J. Macháčka, byť třeba jen v negativním otisku, ovlivňují soudobý diskurs české rané středověké archeologie. Bohužel teoretické výklady v knize jen málo souvisejí s vlastním výkladem, a působí proto zbytečně. Překvapí také, že si Hladík vybírá pro své příklady často literaturu okrajovou a pomíjí řadu autorů, kteří by pro jeho úvahy mohli poskytnout příhodnější a rozhodně sofistikovanější rámec (U. Eca a Ch. S. Peirce pro abdukcii či teorii symbolů, N. Luhmanna pro systémovou teorii).

Geograficky Hladík svou pozornost zaměřil na „okraj údolnej nivy rieky Morava na českej strane v úseku medzi Rohatcom a Lanžhotom; územie ležiace medzi ľavobrežnými prítokmi rieky Morava – Sudoměřickým potokom a Veličkou“, přičemž samo vymezení hranic regionů prohlásil právem za badatelský problém. Modelování rozdělil celkem do pěti fází: „1. zber dát – tvorba primárnych informačných vrstiev, 2. tvorba sekundárnych informačných vrstiev, 3. tvorba binárnych vrstiev, 4. sumarizácia vrstiev, 5. tvorba reklasifikovaného modelu“. Autorův výzkum byl ztížen tím, že nedisponoval stejnorodým souborem dat ze zkoumaného území. Jako primární

vrstvu si stanovil data sídlištně ekologického charakteru (přítomnost sídliště či pohřebiště; tok řek, charakter půd, nadmořská výška apod.), jako sekundární pak např. chronologii, kdy kriticky upozornil na naši snahu násilně oddělovat velkomoravský a povelkomoravský horizont. V první fázi Hladík rozčlenil prostor na 310 pravidelných polygonů rekognoskovaných moderně pojatým analytickým povrchovým sběrem (z toho 244 s nízkou hustotou nálezů), k nimž připojil 87 polygonů s daty z dohledů a 14 se starými nálezy. Stejně jako v jiných případech se i zde potvrdila přímá úměra mezi rozsahem osídlení a sídlištním potenciálem místa.

Přechod mezi velkomoravskou a povelkomoravskou periodou Hladík nechápe jako kolaps, ale spíše jako strukturální změnu doprovázenou určitým regresem, kdy se osídlení posouvá na vrcholky dun a na okraje doposud osídlených sídlištních komor, přičemž hustota sídel klesá z 0,078 na km² k 0,051 na km². Případ Skalicka, označovaného v listině z roku 1271 jako pusté, avšak s archeologicky doloženým osídlením, zároveň ukazuje na potřebu udržovat si zdravý odstup od písemných pramenů – a to včetně těch diplomatických – a jejich literárního jazyka. Hladík se domnívá, že zbudování hradíšť v nivě zapříčinily strategické a komunikační důvody, přičemž kontinuitu bylo možno doložit pouze v jednom případě. To také odpovídá na otázku, zda musela hradíště nutně navazovat na starší neopevněné lokality, a ukazuje, že mohla vzniknout na „zeleném drnu“. Autor řeší i problém vymezení hranic osídlení různé kvality (aglomerace – podhradí – zázemí); upozorňuje na někdy dosti plynulé přechody mezi těmito kategoriemi a na význam hrady vymezující hranice aglomerací.

V závěru Hladík propojuje archeologická a geografická data (přítomnost zásobnic, nálezy různých typů artefaktů) se zjištěními antropologů (svalové úpony), osteozoologů (rozdíly v konzumaci různých druhů zvířat podle lokality) a dalších specialistů s cílem nalézt model fungování Mikulčicka jako systému. Vychází zde zejména z charakteru sídlištních struktur a také ze struktury nálezů a i na tomto místě se pokouší najít vhodný průnik mezi rovinou analytickou a syntetickou. Přínosné jsou rovněž autorovy úvahy o vztahu mezi symbolickými systémy a jejich reprezentacemi v hmotné kultuře, demonstrované na roli křesťanství v moravské společnosti raného středověku.

Kniha Marka Hladíka je bezpochyby moderně pojatým pokusem shrnout dosavadní analytické příspěvky k problematice zázemí raně středověkých aglomerací. Byť může v určitých aspektech

vzbuzovat rozpaky, jistě přispívá k řešení tří okruhů otázek, které si Hladík vytknul v úvodu, a to 1) pochopit důvody „kumulácie sídlisk v širšom zázemí centrálnych miest“, 2) zmapovať „zahusťovanie a diferenciaciu sídelnej siete v 9. storočí a jej kolaps v 10. storočí“ a 3) rozeznat „vplyvy niektorých ekoparametrov ... na štruktúru sídelnej siete“. I proto kniha představuje cenný příspěvek k poznání mocenských a společenských struktur moravské společnosti 9.–10. století.

DAVID KALHOUS

Jan FROLÍK – Zdeněk SMETÁNKA a kol.,
Pohřebiště v Lumbeho zahradě
na Pražském hradě, díl I: Katalog; díl II:
Studie, Archeologický ústav AV ČR,
Praha 2014 (= Castrum Pragense 12)

278 + 460 s., ISBN 978-80-87365-80-9

Raně středověké kostrové pohřebiště v Lumbeho zahradě se stalo již záhy po zahájení archeologického výzkumu v roce 1971 jednou z nejvýznamnějších lokalit českého raného středověku. Ve výbavě hrobů se totiž objevovalo značné množství šperků tzv. velkomoravského okruhu, a tak se po publikaci prvních předběžných zpráv vyrojily teorie o velkomoravských bojovnících, které si s sebou přivedl z dočasného vyhnanství kníže Bořivoj, případně o přímém obchodním spojení mezi velkomoravskými centry a Prahou. Teprve mnohem později byly provedeny analýzy materiálu, jež bezpečně prokázaly, že pražské šperky se svým složením podstatně odlišují od moravských, a zjištěny byly i další rozdíly. To vedlo k logickému závěru, že se nejedná o moravský import, ale o produkci lokální pražské dílny, pravděpodobně provozované řemeslníky, kteří sem z Moravy přesídlili. Bylo jasné, že pevnější historické závěry lze zformulovat až po důkladném archeologickém vyhodnocení, k čemuž ale z řady různých důvodů dlouho nedošlo. Citelný dluh začal být splácen od roku 2012 díky tříletému grantu, zaměřenému na zpracování nálezů z tohoto pohřebiště. Je jasné, že ani předložená publikace nepředstavuje definitivní tečku za výzkumem, ale spíše startovní čáru pro další bádání.

První svazek publikace lze označit za nálezoovou zprávu, shromažďující veškeré dostupné prameny získané archeologickým výzkumem. Po krátkém úvodu následuje podrobné vylíčení okolností a průběhu jednotlivých sezón, stručně i postup